

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע פרשת בהעלותך – אבות פרק ב'

עורך: הרב יוסף ברנר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

ועל פי זה מסביר בספר יודעי בינה את המנהג לומר בנוסח ההבדלה במוצ"ש "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" (אסתר ח.מז) "כן תהיה לנו". ופליאה היה תמיד בעיני על הבקשה הזאת, הלא אז בימי הפורים היה נס נסתר הכל על פי הטבע, ושם נגלה כבוד ה' הסתר דבר. ומה ראו על ככה לומר "כן תהיה לנו"? והלא אנו רוצים לראות את אורו של הגאולה הגנוז לצדיקים בהתגלותו? ועל פי האמור יובן דהו מה שאנו אומרים בכרכת הבדלה "ליהודים היתה אורה" – אז בזמן אסתר היה נס נסתר, אבל אנו מבקשים לפני הקב"ה: "כן תהיה לנו" – יהי רצון שנזכה כבר לאור הגנוז, שיהיה ראוי לכתוב ויהי 'כן'!!!

וידבר ה' אל משה לאמר. קח את הלויים מתוך בני ישראל (ח.ה-ו)

ביאר כאן הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע את הפסוק בדרך רמז: דהנה ידוע, שעיקר עבודת הלויים בבית המקדש היתה שירה וזמרה, כמאמר הכתוב "והלויים המשוררים וכו' כמצללים ובנבלים וכינורות להלל ולהודות לה' וגו'" (דברי הימים ה.יב-ג). וכן היא בקשתנו בתפילת מוסף לשלוש רגלים: "והשב כהנים לעבודתם ולויים לשירים ולזמרים". וזו היא משמעות הפסוק כאן: "קח את הלויים" – חלקם של הלויים שהוא עבודת השיר, תמצאנו ברמז, "מתוך בני ישראל" – בתוך האות האמצעי של המילה ישראל שהיא ר, כי אות רי"ש בכתוב מלא היא אותיות שיר...
ומבן חמש ועשרים שנה יבוא לצבוא צבא וכו' ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד (ח.בד-כח)

הרה"ק בעל האמרי חיים מוויזניץ זי"ע היה אומר: לכל תאווה זמן משלה – בילדותו אוהב האדם ממתקים, משחקים וכדומה, משמתכנר – הפץ הוא בממון, אולם משמגיע לשנות הזקנה, בטלות כל תאוותיו – מלבד תאוות הכבוד, שמקורה בגאווה... וזה שנאמר בכתוב (במדבר ח.כח) "ומבן חמישים שנה (שנות הזקנה) ישוב מצבא העבודה", אין הוא צריך עוד כל כך עבודה קשה לכבוש יצרו כמו בשנותיו הקודמות, אבל "ולא" – להגיע למידת ענוה, לדעת שהוא אפס ו"אין", על זה "יעבוד עוד", צריכים גם אז לעבוד ולהזהר...
וכי תבואו מלחמה בארצכם (י.ט)

בספר אגרא דכלה להרה"ק בעל הבני יששכר מדינוב זי"ע מדקדק, מפני מה נכתב חסר למי", שהיה צריך לכתוב "וכי תבואו ל'מלחמה'?" אלא באמת איך אפשר שיהיה מלחמה בארצנו, והרי הבטיח השי"ת אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצנו (תענית כב.). אך זה יהיה אם יתבטלו ח"ו מלימוד התורה. וזה רמז חסרון הלמ"ד, שהמלחמה תהיה בארצכם אם יחסר מכם הלמ"ד – לימוד התורה, ובאם יהיה ביניכם לימוד התורה, מובטח להם שאין שטן ואין פגע רע!...
אלדד ומידד מתנבאים במחנה (יא.כז)

חז"ל דרשו (סנהדרין יז.) שהיו מתנבאים משה מת יהושע מכנים את ישראל. וצריך ביאור היכן רמזו דבר זה בתורה, דליכא מידי בדברי חז"ל דלא רמיזא באורייתא, ומהיכן הוציאו חז"ל דרשתם? אלא מסביר הגה"ק בעל החנוכה התורה זי"ע – הנה ראשי תיבות מאלו התיבות: משה מת יהושע מכנים, הוא "ממ"ם". והנה בלידת משה כתיב (שמות ב.) "כי מן המי"ם משיתיהו", ואם נוריד את האות נון מתיבת "מן" ואת האות ה"א מתיבת "המים", ישאר אותיות "ממים". וזהו הפירוש מתנבאים במחנה, "מה נ"ה" היינו למחות הנון וה"א. זה היה נבואתם, למחות את הנון וה"א מתיבת "מן המים" וישאר ממ"ם, שזה מורה: משה מת יהושע מכנים...
דבר מעניין מאד אמר המקובל האלוף הרמ"ע מפאנו זי"ע – הגמרא במסכת חגיגה (דף ג.) מביאה מעשה שהיו שני תלמידים בשכונתו של רבי, שהיו אילמים, והשתתפו בשיעורים של רבי, וכשרבי ראה אותם בצערם התפלל עליהם וריפא אותם. והנה שני אילמים אלה חזרו בגלגול של אלדד ומידד, שהרי שתי האותיות הראשונות של אלדד הוא "א-ל" ושתי האותיות הראשונות של מידד הוא "מי",

וידבר ה' אל משה לאמר בהעלותך את הנרות וכו' (ח.א)

מסביר רש"י: מדוע כתוב "בהעלותך" ולא "בהדלקתך" – אלא מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות. וכבר מפורסמת קושיותו של הגה"ק בעל המלא העומר זי"ע – לשם מה היה צריך מעלה, הרי גובה המנורה היה י"ח מפרחים שהם שלוש אמות, וכל אדם יכול להגיע לגובה זה כדי להדליק, ומדוע היה צריך מעלה? ומתריץ: לפי מה שכתוב במשנה במידות (ז.ב) שאסור לכהן גדול להגביה ידו מעל הציץ מפני קדושת השם שכתוב עליו. וכאן הכתוב מדבר באהרון הכהן, שהיה כהן גדול, לכן היה צריך מעלה כדי שלא ירים ראשו מעל הציץ...

אך הרה"ק מבוהוש זי"ע נתן הסבר עמוק יותר! על פי דרשת חז"ל (מועד קטן יז.) "אם הרב דומה למלאך ה' צ-באות", תורה יבקשו מפיו. ולכאורה קשה, שהרי להאדם ישנו מעלה על המלאכים, שהוא בבחינת "הולך" – עולה ומתעלה מדרגה לדרגה, ואילו המלאכים אינם מתקדמים אלא נשארים בבחינת "עומד" – באותו דרגה כל הזמן. והאיך יכול להיות הרב שהוא "הולך" להיות דומה למלאך שהוא "עומד"? אלא מסביר הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע – שרב כזה שהוא באמת "הולך" ממדרגה למדרגה, ואף על פי כן לפעמים הוא עוצר ונחיה בבחינת "עומד", דהיינו, שיורד ממדרגתו אל העם כדי להעלות ולקדם את הנפשות שזקוקות לחיון וקירוב – זהו הרב הדומה למלאך ה' שגם כן נקרא עומד, ורק מרב כזה תורה יבקשו מפיו, שמצדיק כזה אפשר לקבל השפעות... והנה, ידוע מה שמוכח בהרבה מהספרים הק' שבפסוק זה מרומז עבודתו הנוספת של אהרון הכהן שהיה מטיב את הנרות, דהיינו, נשמות ישראל הנרמזים בתיבת "נר" כמאמר הכתוב "נר ה' נשמת אדם" – שהיה צריך להעלותם ולתקנם ולהאיר את נשמותיהם לתורה וליר"ש. וזה מה שמרמז לנו רש"י – "שמעלה היתה לפני המנורה" – שלאחרון הכהן היה 'מעלה' מיוחדת, שעליה הכהן 'עומד' ומטיב את הנרות – דאהרון הכהן שהיה מקרב את הבריות היה בבחינת "עומד", שירד והשפיל את עצמו ממדרגתו הקדושה, ועמד כדי שיוכל להטיב את הנרות – להרים ולקרב את נשמות ישראל לאביהם שבשמים...

וידבר ה' אל משה דבר אל אהרון בהעלותך את הנרות וכו', ויעש כן אהרון אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה (ח.ג)

להגיד שבחו של אהרון שלא שינה (רש"י). ורבים המפרשים שעמלו לפרש את דברי רש"י הללו. דהאם יעלה על הדעת שאהרון הכהן היה משנה ממה שצוהו הקב"ה? ומה העניין הגדול שעושים, מכך שלא שינה? אלא **הסביר הגה"ק בעל החנוכה התורה זי"ע**, דהנה, בכל העשיות של ששת ימי בראשית נאמר "ויהי כן", ורק אצל עשיית האור שנברא ביום הראשון לא נאמר "ויהי כן", ולמה? אלא מסבירים חז"ל (חגיגה יב) וכן מביאו רש"י בפר' בראשית) "ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו וגנוזו לצדיקים לעתיד לבוא". ולכן לא מוזכר ויהי כן, כי אותו האור שנברא באותו יום, לא נשאר, אלא נגנז. ומובא בספרי המקובלים: שאהרון בכונת הדלקת המנורה, הצליח למשוך למנורה שבכית המקדש, את אותו האור שהיה גנוז מששת ימי בראשית... ולפי הדברים האלה נבין היטב את דברי רש"י כאן לגבי הדלקת המנורה: "ויעש כן אהרון" – "כן" דווקא, כלומר, אהרון בכונותיו הקדושות והנעלות האיר בבית המקדש את האור שהיה גנוז. נמצא שלא שינה את ה"כן", והוי כאילו נאמר אצל האור "ויהי כן", וזה ויעש 'כן' – שלא שינה...

יוצא שהם אותם "תרי אלמי", והתיקון שלהם היה להיות אילמים מכיון שדיברו שלא לצורך... – ומי יעמוד בסוד קדושים...

והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (י.ב.ג.)

מפרש הגה"ק החיד"א ז"ע בספרו כסא רחמים: דהנה ג' ענינים יש – אברהם משה ודוד. אברהם אבינו אמר "ואנכי עפר ואפר" (בראשית יח.כז). דוד המלך אמר "ואנכי תולעת ולא איש" (תהילים ככ.ו). משה רבינו אמר "ונחנו מה" (שמות מז.ח). וכשנעניין בדבר נראה שמישה היה העניו היותר גדול שבהם, כי אברהם אבינו לכל הפחות השווה עצמו לאפר, ודוד השווה עצמו לתולעת, מה שאין כן משה אמר "ונחנו מה" שנחשב כלא היה. והנה ראשי תיבות של משה אברהם דוד הוא מא"ד, וזהו שאמר הכתוב: והאיש משה עניו מאד – שהיה העניו היותר גדול שבהם...

מקברות התאווה נסעו העם הצרות (יא.לה)

הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק ז"ע היה אומר תמיד לחסידיו בהריפותו: איני מנקה אשפתותי! אני לא מחוייב לתקן מה שאתם מקלקלים, נקו עצמכם מכל רע ואחר כך בואו הנה. כמו שכתוב "מקברות התאווה נסעו העם הצרות", אחר שקוברים את התאווה נוסעים לחצר הרבי... אי אפשר לעשות כל מה שלנו הפץ ולסמוך על כך שהרבי יתקן אותנו...

אבות פרק ב'

רבי אומר איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם (ב.א.)

ובפשטות כוונת המשנה לומר: איזו היא הנהגה נכונה שיבחר האדם לעצמו? "כל שהיא תפארת לעושה" – כל הנהגה שהיא נאה וטובה לאדם עצמו שנוהג בה. "ותפארת לו מן האדם" – והיא גם מוצאת חן בעיני אנשים אחרים. אך הרשב"ץ מביא בספרו מגן אבות, שיש גורסין במשנתנו "כל שהיא תפארת לעושה", וקאי על הקב"ה. ובא התנא לזרו, שהדרך הישרה שיבור לו האדם, הוא זה, שהיא תפארת להקב"ה – עושהו, ואז תהיה דרך זו גם תפארת לו מן האדם.

ובספר הנהמד 'חיים שיש בהם' מביא פירוש נפלא ששמע מרבו הגה"ק בעל העזר מיהודה ז"ע לפי גירסתו של הרשב"ץ הנ"ל: בהקדם מה שהז"ל מספרים במסכת נדרים (ג.) ברבי עקיבא ואשתו, שלא היה להם על מה לישן זולת תבן, ומשמשים ראו איך שאשתו שבורה ממצבה הגשמי הדל, לכן שלחו להם שיבוא אליהו הנביא בדמות עני לבקש קצת תבן. ואז אמר רבי עקיבא לאשתו: ראי את מצבנו הטוב! כי האיש הזה גם תבן אין לו... הרי רואים אנו שעל האדם להסתפק ולשמוח בחלקו, בין רב בין מעט, כי לעולם יימצא מי שרכש ממנו פחות נכסים, ולעומתו מצבו עוד נקרא טוב! בדרך זו פירש הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע את דברי הכתוב (דברים ד. לט) "כשמים ממעל ועל הארץ מתחת" – בדברים הנוגעים אל הנשמה, ענייני "שמים", הבט והסתכל "ממעל" – במי שיש בידו יותר מעשים ממך, "ועל הארץ" – בדברים הנוגעים אל הגוף, ענייני ארציות, שם עליך להביט "מתחת" – במי שחסר לו יותר ממך... ומסיים בעל העזר מיהודה: זהו שמרמז לנו רבינו הקדוש במשנתנו: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם? "כל שהיא" – אפילו אם אין לו לאדם כי אם "כל שהיא", מיעוטא דמיעוטא, כי לא ברכו ה' בנכסים, בכל זאת "תפארת לעושהו" יפאר וירומם וישבח לעושהו – הוא הקב"ה על שזיכהו בחלקו. וכיצד יגיע לידי מידה זו? ממשיך רבינו הקדוש: "ותפארת לו מן האדם" – כשיתבונן ויסתכל בשאר בני אדם, שלא השיגו אפילו מה שיש לו, אז יזכה לדעת, שחלקו מרובה משל חבירו. יתן שבה והודאה לשמו יתברך, על הטובה שהטיב עמו, ועל חלקו וגורלו הטוב והנעים...

יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיועית שניהם משכחת עון, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון (ב.ב.)

ובפשטות מסביר רבי עובדיה מברטנורא ז"ע: "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ" – מלאכה או סחורה. "שיועית שניהם משכחת עון" – שהתורה מתשת כוחו של אדם, והמלאכה מפרכת ומשכרת את הגוף, ומתוך כך יצר הרע בטל ממנו. "וכל תורה שאין עמה מלאכה" – ואם תאמר יהא עמל בתורה תמיד ויגיעתה תהא משכחת עון, ומה צורך למלאכה, לכך הווקף לומר "וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה", לפי שאי אפשר לו בלא מוונות, ומלמדם את הבריות ומשכח תלמודו. אך הגה"ק רבי איפר זלמן מלצר בעל האבן האזל ז"ע הסביר מהו הכוונה "וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה להיות בטלה" – כתיבת חידושי תורה... כי הרישום של החידושים, מסוגל להזכיר לאדם את אשר חידש. וזולתו, עלול הוא לשכוח... סיים הגאון בעל האבן האזל ז"ע ואמר: כתוצאה מן אותם הערות שנהגתי לרשום בכל יום, חיברתי את ספרי "אבן האזל"...

הלל אומר אל תפרוש מן הציבור וכו' (ב.ה.)

אמר הרה"ק רבי נפתלי מירפשיין ז"ע מהו "אל תפרוש מן הציבור"? אלא אדם שעומד להתפלל להקב"ה על צרכיו האישיים ואינו משלב גם תפילה על הגאולה השלימה – הריהו פורש מן הציבור! ומסביר זאת בדרך משל: הצאר הרוסי, ניקולאי הראשון, השקיף פעם על חייליו שעברו לפניו. בעודו מכיט ומסתכל בעוז ובגאון לעבר גייסותיו, מוצא אחד מאויביו שעת הכושר לירות בו ולהרגו. חייל פשוט שהבחין בנעשה, מיהר ורץ לכיוון הצאר, משך אותו הצידה, והציל את חי המלך והכדור שנורה לכיוונו החטיא את המטרה ברגע האחרון... מיד ניגש אליו הצאר בקול נרגש ושאל: כיצד ובמה אוכל לגמול לך, על שהצלת את חיי? ענה לו החייל הסכת ושמוע: ראש הגדוד שלי הוא רשע מרושע, ומענני בכל מיני צרות. אנא, הוד מעלתך, צוה נא, שיהדל ממעשה הרשע שלו! לא יכל הצאר להתאפק על טיפשותו של החייל, ויזכיתו על אפו, לאמר: שוטם שכמותך, מוטב לך, אילו היית מבקש שאעלה את דרגתך לקצין ולראש הגדוד – אז היית לבד מפקד ומחליט מה לעשות... הנמשל: יהודי ניצב להתפלל ולבקש מאת ה', על מה? על צרכיו הפרטיים, פרנסה, נחת, לחלצו ממיצר, פרט ועוד פרט, וזהו מוטב היה אם היה משלב ומתפלל על גאולת עם ישראל השלימה, וממילא יזכה לכל הפרטיים... כי ברגע שאנו נפטור את הבעיה האמיתית, כל שאר הפרטים הקטנים יפטרו לנו בקלות... ולכן, אסור להיות בבחינת – פורש מן הציבור!...

אמרה נפלאה ונשגבה אמר הגה"ק בעל הייטב לב ז"ע בשם זקינו הרה"ק בעל הישמה משה ז"ע ששמע ממרן הרה"ק החוזה מלובלין ז"ע שאמר צדיק אחד מפי אליהו הנביא זכור לטוב!... על מאמר הז"ל (סנהדרין צז.) "אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס" – כלומר, שלא יתפלל כל אחד רק על ה"פרט", מה שצריך לבדו, אלא יתפלל על הכלל כולו, ויבקש רחמים על גלות השכינה. כי "אין בא דוד בא עד שתכלה פרוטה" – הפרטיות, "מן הכיס" – הוא כיס הלב... צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה (ב.יג.)

מסביבים המפרשים: "איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם" – הנהגה טובה שיהיה נמשך בה האדם, שעל ידי הנהגה זו ישיג גם שאר מידות טובות, "רבי אליעזר אומר עין טובה" – מבט רצוי נזה ומפרק, המסתפק במה שיש לו, ואינו מקנא בחברו שיש לו יותר. בספר הנהמד 'יגדיל תורה' מובא: הרה"ק בעל החידושי הרי"ם ז"ע אמר: שכמשך י"ז שנים! עבד והתייגע הרבה, והתאמץ בתפילה, לרכוש לעצמו מידת עין טובה, עד שהשיגה בשלמות. והוסיף כי עין טובה אין הכוונה רק בעניני עוה"ז, אלא גם בעבודת הש"ת, כשרואה חברו במעלה גבוהה ממנו בעבודת הש"ת, אז לומד טוב ממנו, וכן כשיש לו מעלות טובות יותר, צריך לשמוח בכך שיש להש"ת נחת רוח. ומסיים ואמר: "מדה זו עומדת לפני בכל פינה שאני פונה, ומלמדת זכות עלי, והיא מסייעת אותי לכמה דברים טובים בעניני עבודה..."

ואילו נכדו הרה"ק בעל הפני מנחם מגור ז"ע היה מרבה להזהיר ולעורר ליחיד ולרבים במעלת מדת עין טובה, והיה אומר אודות 'המחלה הידועה' שהתפשטה בימנו ר"ל, שהיא עונש על צרות עין, כי אילו היינו מסתכלים בעין טובה איש על רעהו, היתה מתמעטת, שהרי מהות המחלה ש"תא" אחד מוכרסם בשאר ה"תאים", ללא שום סיבה, אם יתרגלו בטוב עין יפטרו מכל הצרות...

ובפעם אחרת אף אמר: יש סבורים שיש לעורר על קדושה, יש אומרים שצריך לעורר על עין טובה, ולדידי אלו שתיים שהן אחת...

כשידבר פעם אודות קין הגאולה, אמר: אין לך קין מגולה מזה... זמן הגאולה לא ידעתי, אך ברור שכל עוד לא עומדים על חשיבות העין טובה, ועל הגנות שבצרות עין, רק מרחיקים את הגאולה...

הרה"ק בעל האמרי חיים מוויזניץ ז"ע היה מופלג ביותר במידת טוב עין. סיפר המשמש בקודש הרב מנחם אליעזר מוזס הי"ד: חורף אחד חלה הרבי בצהבת שהסתבכה, ניצלתי את קרבתו להרה"ק מצאנז ז"ע ונסעתי לנתניה להזכיר את הרבי אצלו, בתוך הדברים אמרתי, כנראה עין הרע פגעה ברבי ויש ללחוש נגד עין הרע לרפואתו, הרבי מצאנז מיד ביטל את הדברים ואמר: מה לו ולעין הרע, אין זה יכול להיות! הרי כתוב (משלי כב.ט.) "טוב עין יבורך..." המשיך ואמר, שמע את אשר אספר לך: כאשר הגעתי מארה"ב לארץ כדי למצוא שטח להקמת קריה, באתי וספרתי לרבי מוויזניץ שאני מתלבט ואיני יודע מה להחליט. מה זאת אומרת, אמר הרבי, בשכונתי יש שטח (עליו עומדים היום מוסדות אור החיים לבנות), הוא שייך ליהודי בשם ציטרון מכרזיל, לי אין אפשרות לרכוש שטח זה, קנה אותו ונהיה שכנים טובים אחד ליד השני. חתני מכיר אותו, הוא יקשר ביניכם ונהיה שכנים טובים. נשארתי המום ושאלתי מה יהיה, האם נתהרה בינינו? ההיפך אמר לי הרבי, כאן יהיה כמו ב-47 סטריט במנהטן שיש שם מאות חנויות של תכשיטים, שאם סגור במקום אחד הולכים לשני...

ואלו יעמדו על הברכה שנדבו לבם להוצאת גליון זה:

צוות תלמוד תורה סנהדרין – מנחת יצחק, ירושלים. הרב שלמה איכלר הי"ו – ירושלים.